

کتابچه کاربردی

فنون ادبی یازدهم (۲)

دبیر آموزش ملی: دکتر معصومه گودرزی

درس اختصاصی رشته علوم انسانی

«دوره متوسطه ۲»

ستایش: الهی

الهی شعله شوقم فزون ساز مرا آتش کن و در عالم انداز

قلمرو زبانی: الهی: خدایا / شوق: شور، آرزومندی / فزون: افزون، زیاد / ساز: بکن

قلمرو ادبی: قالب: مثنوی / وزن: مفاعیلن مفاعیلن فعولن، رشته انسانی / شعله شوق: اضافه استعاری / تشبیه: مرا آتش کن / آتش: استعاره از عشق الهی

بازگردانی: خدایا زبانه عشق را در من افزون کن. من را تبدیل به آتش کن و در جهان بینداز. (تا عشق جهان را فراگیرد)
پیام: درخواست عشق

الهی ذره‌ای آگاهی ام بخش رهم بنما و بر گمراهی ام بخش

قلمرو زبانی: بخشیدن: دادن، عطا کردن / نمودن: نشان دادن / بخشیدن در مصراع دوم: آمرزیدن / رهم: جهش ضمیر

ادبی: جناس همسان: بخش (۱- بده ۲- پیامر) / ذره: مجاز از اندک / واج آرای

بازگردانی: خدایا، اندکی دانش و آگاهی به من بده. من را راهنمایی کن و به خاطر گمراهی ام من را ببخش.
پیام: درخواست دانش و راهنمایی از خدا

ز دانش گوهر پاکم برافروز چراغ چشم ادراکم برافروز

قلمرو زبانی: گوهر: سرشت، گوهره / برافروز: روشن کن / ادراک: فهم

قلمرو ادبی: چراغ چشم: اضافه تشبیهی / چشم ادراک: استعاره پنهان، اضافه استعاری / استعاره پنهان: دانش مانند چراغ است.

بازگردانی: از دانش ذات و سرشت من را روشن کن. چراغ چشم بینش من را نورانی کن.
پیام: درخواست دانش

عطا کن جذبه شوق بلندی که نه دامی به ره ماند نه بندی

قلمرو زبانی: جذبه: کشش / بلندی: علو، رفعت / بند: ریسمان

قلمرو ادبی: دام: استعاره از دلبستگی‌های مادی یا گمراهی / بند: مجاز از اسارت / واج آرایی «ن»

بازگردانی: خدایا، به من کمال خواهی را ارزانی کن تا هیچ دلبستگی و اسارت به جهان مادی در من نماند.

پیام: درخواست وارستگی

خرد را چاشنی بخش از کلامم زبان را چرب و شیرین کن به کامم

قلمرو زبانی: خرد: عقل / چاشنی: مزه / کام: دهان

قلمرو ادبی: زبان: مجاز از سخن / زبان چرب و شیرین: حس آمیزی / زبان را چرب کن: کنایه از اینکه سختم را دلپذیر گردان / تناسب: چاشنی،

چرب، شیرین؛ زبان، کام / تشبیه پنهان: خرد من مانند چاشنی است و خرد مانند خوراکی که مزه از من دارد.

بازگردانی: سخن من را به گونه‌ای ساز که خردمندان و خردافروز باشد. سخنی گوارا، دلپذیر و تأثیرگذار به من بده.

پیام: درخواست شیرین سخن از خداوند

دلم را چشمه نور یقین ساز در این تاریکی ام باریک بین ساز

قلمرو زبانی: باریک: ظریف / تاریکی ام: جهش ضمیر، در این تاریکی من را

قلمرو ادبی: تشبیه: دلم را چشمه ساز / چشمه نور: اضافه تشبیهی / نور یقین: اضافه تشبیهی / تاریکی: استعاره از گمراهی / جناس: تاریک، باریک

بازگردانی: خدایا، دلم را پر از یقین به تو کن. در این جهان تاریک و اهریمنی من را ظریف بین و دقیق نگر کن. (تا راه از چاه بازشناسم).

پیام: درخواست یقین

(طالب آملی)

فصل اول

درس یکم: تاریخ ادبیات فارسی در قرن های هفتم، هشتم و نهم

خود ارزیابی

درس دوم: پایه های آوایی

خود ارزیابی

درس سوم: تشبیه

خود ارزیابی

کارگاه تحلیل فصل اول

۹

درس یکم: تاریخ ادبیات فارسی در قرن های هفتم، هشتم و نهم

❖ قرن هفتم

✓ سبک عراقی چگونه پدید آمد؟ (زمینه های؟)

سال گذشته با تاریخ ادبیات ایران در قرن های اولیه هجری تا قرن ششم آشنا شدیم و دریافتیم که برخی از عوامل سیاسی و اجتماعی مثل روی کار آمدن حکومت های غزنوی و سلجوقی و تغییر مرکز ادبی و سیاسی از خراسان به عراق عجم، زمینه های تغییر سبک را در متون زبان فارسی پدید آورد و خواندیم که سبک های «بینابین» و «آذربایجانی» از سبک خراسانی فاصله گرفتند و کم کم «سبک عراقی» پدید آمد.

✓ دوره (بازه) زمانی سبک عراقی را بنویسید.

سبک عراقی از اوایل قرن هفتم تا اوایل قرن دهم به مدت ۳۰۰ سال، سبک غالب متون ادب فارسی بود. مغولان در اوایل قرن هفتم (۶۱۶ ه. ق.) به نواحی مرزی ایران حمله کردند و بعد به تدریج بر نواحی دیگر هم چیرگی یافتند و به نظام اقتصادی، کشاورزی و فرهنگی ایران آسیب های عمده ای رساندند.

✓ حمله وحشیانه مغولان چه آسیب هایی به ایران رسانید؟

خراسان که کانون فرهنگی ایران بود، ویران شد و بسیاری از مدارس، که مهد علم و فرهنگ بودند، از بین رفتند و بزرگانی چون نجم الدین کبری و فریدالدین عطار نیشابوری در یورش ویرانگر مغول، کشته شدند.

آخر آخ اسم اون بزرگانی رو که در یورش مغولا کشته شدن، اینجا یاد داشته کن:

کمال الدین اسماعیل، مدّاح جلال الدین خوارزمشاه که خود در سال ۶۳۵ ه. ق. به دست مغولان در اصفهان کشته شد، درباره قتل عام سال ۶۳۳ ه. ق. در اصفهان می گوید:

کس نیست که تا بر وطن خود گرید
بر حال تباه مردم بد گرید
دی بر سر مرده ای دو صد شیون بود
امروز یکی نیست که بر صد گرید

یه چیزکی بچه ها: ممکنه سوال بدن کنه. «.....»

✓ تصوّف چگونه پدید آمد ؟ چرا؟

با حمله ویرانگر مغولان و بعد از آن، هجوم وحشیانه تیمور و حکومت ظالمانه این دو، نه تنها بناها و آبادانی ها، بلکه بنیان فرهنگ و اخلاق نیز تباه و ویران گردید و دوستانداران فرهنگ و اخلاق که سرخورده و مأیوس شده بودند، اغلب منزوی شدند و به تصوّف پناه بردند تا به آرامش برسند و برای تسکین خود به ادبیاتی روی آوردند که بر عواطف انسانی ترویج روحیه تسامح (مدارا) و تساهل (آسان گرفتن بر یکدیگر)، خدمت به خلق، آزادگی و اعتقاد به بی ثباتی دنیا تکیه داشت.

✓ ادبیاتی که بعد از مغول در ایران رایج شد، بر چه مفاهیم یا عناوینی تکیه داشت؟ از بالا پیداکن

✓ اینجا بنویس.....

یه ممکنه مثلاً سوال بشه که «دوستانداران فرهنگ و اخلاق تحت تأثیر حمله مغولان؟»

در اواخر دوره مغول، بساط حکومت آخرین خلیفه عباسی، المستعصم بالله، برچیده شد و با توجه به پایان یافتن خلافت، زبان رسمی و رایج عربی از رواج افتاد و توجه به زبان فارسی که زبان توده مردم بود، رونق بیشتری گرفت.

✓ حالا ببین چرا زبان عربی از رونق افتاد؟

.....

یه چیزی دیکه اصلاً میبونی که دلیل نام گذاری سبک این دوره به «عراقی» چه؟

بعد از حمله مغول کانون های فرهنگی از خراسان به عراق عجم منتقل شد. (اولین نشانه های تغییر سبک از زمان سلجوقیان آغاز شده، اما خراسان هنوز به طور کامل ویران نشده بود) و شاعران و نویسندگان بزرگ در این دوره غالباً از اهالی شهرهای عراق عجم (اصفهان، همدان، ری، اراک کنونی و ...) بودند.

✓ وضعیت زبان و ادبیات فارسی در این دوره، چه تفاوتی با دوره های پیش داشته؟

✓ نقطه مثبت این تغییر رو پیدا کن:

ادبیات دچار سستی و نابسامانی گردید؛ چرا که بسیاری از دانشمندان و ادیبان کشته و یا متواری شدند و دیگر از دربارهای ادب دوست و خاندان های فرهنگ پرور خبری نبود؛ اما در کنار این عوامل مخرب و منفی، در این دوره عوامل مثبتی نیز وجود داشت که رشد زبان و ادبیات و اعتبار ادیبان و اندیشمندان را موجب شد. با انتقال قدرت از خراسان به مرکز ایران، زبان و ادبیات فارسی در ناحیه عراق عجم گسترش یافت و در حوزه های ری، فارس، همدان و اطراف آنها آثار ارزشمندی پدید آمد و زمینه هایی برای تغییر سبک از خراسانی به عراقی ایجاد شد. در این زمان قالب های جدیدی نیز در شعر ونثر پدید آمد.

شعر این عصر نرم و دلنشین و برخوردار از معانی عمیق انسانی و آسمانی شد و اکثر شاعران از حاکمان روی برتافتند. در نتیجه قصیده که پیش از این در خدمت ستایش فرمانروایان بود، کمرنگ شد و غزل که زبان دل و عشق بود، گسترش یافت؛ البته قالب مثنوی نیز برای ظهور عاطفه، اخلاق و عرفان میدان فراخی پدید آورد و در نمونه های ارزشمندی مانند مثنوی مولوی، حماسه ای عرفانی سروده شد که قهرمانش، انسان پاک نهاد و خداجویی است که به نبرد با هوای نفس می پردازد.

✓ قالب های شعر چه تغییری کرد؟ یک نمونه شاخص نام ببرید.

هرچی سوال میتونی از این بخش بالا در بیار و این زیر بنویس (یادت نره جوابشون روبا تو متن با شماره علامت بزنی)

سؤال (۱)

سؤال (۲)

سؤال (۳)

سؤال (۴)

✓ ماجرای گرایش نثر این دوره به دو جریان چیه؟

نثر در این دوره بیشتر به دو جریان گرایش پیدا کرد:

یکی « ساده نویسی» در آثاری مثل طبقات ناصری و مرصادالعباد

و دیگر: «پیچیده نویسی»، با محتوای عمدتاً تاریخ حاکمان وقت که در آثاری همچون تاریخ و صاف و تاریخ جهانگشای جوینی دیده می شود.

یه سؤال رنگه: نمونه هایی از

معروفترین شاعران و نویسندگان دوره عراقی

✓ مولان جلال الدین بلخی معروف به مولوی

از شاخص ترین شاعران عارف است که در دو محور اندیشه و احساس آثار جاودانه ای پدید آورد. او در مثنوی معنوی و دیوان شمس، بسیاری از معارف بشری و مسایل عرفانی را بیان کرده است. از میان آثار منشور مولانا، فیه ما فیه و مجالس سبعه را مولانا گفته و شاگردان نوشته اند و مکاتیب، مجموعه نامه های مولانا به قلم خود اوست. اثر اخیر سبک نثر وی را بیشتر و بهتر نمودار می سازد.

کتابش:

✓ سعدی

فرمانروای ملک سخن، سی و پنج سال گرد جهان گشت، تجربه اندوخت و از هر خرمنی خوشه ای چید و گلستان را به نثر مسجع و بوستان را در قالب مثنوی پدید آورد؛ دو اثر ارزشمندی که به ما درس اخلاق و حکمت را می آموزد. استاد سخن نه تنها در ادبیات تعلیمی سخن گوی ضمیر خودآگاه ایرانی است، در سرودن غزل های عاشقانه نیز سرآمد شاعران و نویسندگان فارسی زبان است. وی در بیشتر قالب های ادبی طبع آزمایی کرده و شاهکارهای ماندگاری در ادب فارسی به یادگار گذاشته است. (سعدی رو که همه میشناسیمش)

نمونه سؤال در زیر

(۱)

(۲)

(۳)

✓ فخرالدین عراقی

از دیگر شاعران نام آور این دوره و صاحب غزل های عرفانی زیبا است.

مثنوی عشاق نامه او مشهور است. او در هر فصل این مثنوی به یکی از مباحث عرفانی پرداخته و سخن را با تمثیل و حکایت به پایان رسانده است.

کتاب لمعات خود سیر و سلوک عارفانه را در قالب نظم و نثر بیان کرده است.

✍ نمونه سؤال در بیاور

- (۱)
- (۲)
- (۳)

✓ نجم الدین رازی (معروف به نجم رایی)

از منشیان و نویسندگان توانا و از عارفان وارسته این دوره است.

او کتاب مرصادالعباد من المبدأ الی المعاد را در بیان سلوک دین و تربیت نفس انسانی نوشت.

❖ ویژگی های کتاب مرصاد العباد:

.....

نثر کتاب گاهی ساده و گاه دارای سجع و موازنه است. علاوه بر این نویسنده در خلال موضوعات کتاب، احادیث، آیات و اشعاری از خود و شاعران دیگر نقل می کند. این اثر که نثری شیوا، آراسته و دل انگیز دارد، در بین متون عرفانی از مرتبه ای والا و عارفانه برخوردار است.

✍ نمونه سؤال در بیاور

- (۱)
- (۲)

(۳)

✓ **عطاء ملک جوینی (که بوره؟؟؟؟) چی شد که جهانگشای نوشت؟؟؟**

از نثرنویسان این دوره است. خاندان او از افراد بانفوذ حکومت مغولان بود. وی از نوجوانی به کارهای دیوانی پرداخت و در سفرهای متعددی حضور داشت و اطلاعات فراوانی درباره تاریخ مغولان کسب کرد، که موجب تألیف کتاب تاریخ جهانگشا شد.

❖ **ویژگی های جهانگشای جوینی:**

در شرح ظهور چنگیز، احوال و فتوحات او، تاریخ خوارزمشاهیان، فتح قلعه های اسماعیلیه و حکومت جانشینان حسن صباح نوشته شده است. نثر این کتاب مصنوع و دشوار است.

✍ **نمونه سؤال در بیا**

(۱)

(۲)

(۳)

✓ **خواجهم رشیدالدین فضل الله همدانی**

✓ **اسم کتابش و ویژگی های کتاب:**

✓ **مهم ترین اقدام فرهنگی:**

یکی دیگر از چهره های علمی و سیاسی در عصر ایلخانان به شمار می رود. وی وزیر مقتدر غازان خان و اولجایتو بود. مهم ترین کتاب او جامع التواریخ نام دارد که به نثری عالمانه و پخته نوشته شده است. اقدام مهم فرهنگی او تأسیس عمارت ربع رشیدی در تبریز است که در حکم دانشگاه آن زمان بوده است.

✓ **شمس قیس رازی**

از نویسندگان زبردست این دوره است و اثر معروفش، المعجم فی معاییر اشعار العجم از نخستین و مهم ترین آثار در علم عروض، قافیه، بدیع و نقد شعر به شمار می رود که نثر او در مقدمه مصنوع و در اصل کتاب، ساده و عالمانه است.

نمونه سؤال در یار

- (۱)
- (۲)
- (۳)

❖ قرن هشتم

اتفاقات قرن هشتم رو بته بندگی کن:

در این دوران به دلیل بی اعتقادی برخی از ایلخانان مغول و بی تعصبی برخی دیگر نسب به مذاهب رایج، فرصتی پدید آمد تا صاحبان مذهب های مختلف عقاید خود را ابراز کنند. قلمرو بالندگی زبان و فرهنگ فارسی نیز عرصه وسیعی یافت، به طوری که از شبه قاره هند تا آسیای صغیر، بسیاری به این زبان سخن می گفتند، ضمن اینکه عراق عجم و مهم تر از آن شهر شیراز همچنان در حکم مرکز ادبی این عصر به شمار می رفت. از بین رفتن دربارهای ادب دوست ایرانی تبار، از رونق افتادن قصیده سرایی را در پی داشت و زبان شعر جز در سروده های شاعران شاخص، مانند خواجه و حافظ، به سستی گرایید.

نمونه سؤال در یار

- (۱)
- (۲)
- (۳)
- (۴)

✓ خواجه کرمانی و آثارش

از غزل پردازان برجسته این دوره است؛ شاعری که غزل های او بر حافظ نیز تأثیرگذار بوده است. خواجه چند مثنوی به پیروی از پنج گنج نظامی سروده که نشان دهنده استادی او در شاعری است. شعر او در مجموع، کمال یافته و پخته است.

✓ ابن یسین

شاعر عصر سربداران، مردی دهقان پیشه بود که قدرت شاعری خود را در قطعات اخلاقی آشکار کرد هاست. وی در شعر خود قناعت پیشگی و بی اعتباری دنیا را مورد تأکید قرار می دهد:

مرد آزاده در میان گروه	گر چه خوشخو و عاقل و دانا است
محترم آنگهی تواند بود	که از ایشان به مالش استغناست
وان که محتاج خلق شد، خوار است	گر چه در علم، بوعلی سیناست

خواستون باشه ممکنه شعرش رو بدن بگن موضوع شعر چیه یا مال کیه یا

✓ حافظ (ب.ب.ب.!!!!)

از شاعران سرآمد قرن هشتم است. او با تلفیق عشق و عرفان، غزل فارسی را به کمال رسانید. لحن سخن او گزنده، طنزآمیز و سرشار از خیرخواهی و اصلاح طلبی است. در غزل او، فرهنگ گذشته ایران با همه کمال ایرانی اسلامی خود رخ می نماید و شعرش به قول خود او همه «بیت الغزل معرفت» است:

شعر حافظ همه بیت الغزل معرفت است آفرین بر نفس دلکش و لطف سخنش

📄 نمونه سؤال در یار

..... (۱)

..... (۲)

✓ سلمان ساجی

از دیگر شاعران این قرن است که در غزل توجه خاصی به سعدی و مولوی داشته و دارای قصایدی نیز در سبک عراقی است. مثنوی جمشید و خورشید او به شیوه داستان های نظامی سروده شده است.

نمونه سؤال در زیر

(۱)

(۲)

✓ عید زاکانی

شاعر خوش ذوق و آگاهی است که نکته یابی و انتقادهای ظریف اجتماعی او معروف است. شاعری که ناملایمات اوضاع آشفته روزگار خود را برنمی تافت و تزویر و ریاکاری حاکمان را در آثارش به تصویر می کشید.

او در منظومه موش و گربه ناهنجاری های اجتماعی را به شیوه طنز و تمثیل بیان کرده است. این شوخ طبع آگاه نه تنها در شعر، که در نثر نیز دارای طنزهای ماندگاری است و رساله دلگشا، اخلاق الاشراف و صدپند از آن جمله اند.

نمونه سؤال در زیر

(۱)

(۲)

✓ حمدالله متوفی

از مورخان مشهور ایران و نویسنده کتاب تاریخ گزیده است. این کتاب تاریخ پیامبران، خلفای چهارگانه، خلفای بنی عباس و تاریخ ایران را تا سال ۷۳۰ ه.ق. در بر می گیرد.

نمونه سؤال در زیر

(۱)

(۲)

❖ قرن نهم

اتفاقات قرن نهم رو بسته بندی کن:

✓ هنرهای این دوره :

✓ شعرای این دوره :

بعد از غارت ها و ویرانگری های مغولان، ایران دستخوش حمله بنیان برانداز دیگری شد و بر اثر آن ابنیه فرهنگی، ادبی واجتماعی کشور یکسره نابود گردید. این حادثه به وسیله تیمور گورکانی صورت گرفت و آنچه را که پس از حمله مغول سالم یا نیمه سالم مانده بود، مثل فارس و یا در زمان ایلخانان مغول (جانشینان چنگیز) مختصر تجدید حیات یافته بود، همه از میان رفت. تیموریان تقریباً نیم دوم قرن هشتم تا اوایل قرن دهم در ایران حکومت کردند و ویرانگری های آنها ادامه داشت. البته بازماندگان تیمور، همچون بازماندگان چنگیز، کم و بیش از فرهنگ ایرانی تأثیر پذیرفتند و بعد از مدتی در ایران متمدن شدند. در عهد آنان، علاوه بر گسترش هنرهای چون مینیاتور، معماری و تذهیب، تاریخ نویسی نیز ادامه یافت و ادبیات رونقی تازه گرفت، کسانی مانند جامی و دولتشاه کتا بهای ارزشمندی نوشتند؛ هرچند این رونق، بنیادی نبود و کتاب های تحقیقی این دوره عمدتاً سطحی و ادبیات دوره نیز تقلیدی و فاقد نوآوری بود.

پس از مرگ تیمور، شاهرخ توانست شهر هرات را مرکز فرمانروایی خود قرار دهد. او با علاقه ای که به هنر و فرهنگ اسلامی پیدا کرده بود، از هنرمندان خوشنویس، نقاش و شاعر حمایت نمود. بایسنقر میرزا پسر او نیز هنرمند و هنردوست بود و در زمان او هنرمندان، قرآن کریم و شاهنامه فردوسی را به خط خوش نگاشتند و با تصاویری زیبا آراستند و آثاری ماندگار از هنر اسلامی عرضه کردند.

✓ آثار مهم این دوره :

📄 نمونه سؤال در زیر

..... (۱)

..... (۲)

✓ از شاعران و نویسندگان معروف این دوره :

جامع ✓

معروف ترین شاعر این قرن، کتاب بهارستان را به تقلید از گلستان سعدی نوشت و در کتاب نفحات الانس خود نیز شیوه تذکره الاولیای عطار را در بیان حقایق عرفانی و ذکر احوال عارفان به کار برد. او همچنین مثنوی هایی به پیروی از نظامی سرود که تحفه الاحرار یکی از آنهاست:

کتابهاش رو جدا کن بنویس

گفت به مجنون صمنی در دمشق	کای شده مستغرق دریای عشق
عشق چه و مرتبه عشق چیست؟	عاشق و معشوق در این پرده کیست؟
عاشق یکرنگ و حقیقت شناس	گفت که ای محو امید و هراس
نیست به جز عشق در این پرده کس	اول و آخر همه عشق است و بس

✓ شاه نعمت الله ولی (کج بورد ایشون؟؟؟)

از دیگر شاعران قرن نهم است که در تصوف و طریقت مقامی بلند داشته و سرسلسله صوفیان نعمت الهی به شمار می رود. دیوان شعرش مضامین عرفانی دارد.

نمونه سؤال در زیر

- (۱)
- (۲)

✓ دولتشاه سمرقندی

از نویسندگان این قرن است که تذکره دولتشاه را به تشویق امیر علیشیر نوایی نوشته است. این کتاب شرح احوال بیش از صد تن از شاعران ایرانی از آغاز تا زمان مؤلف است.

نمونه سؤال در زیر

- (۱)
- (۲)

چه خفن بود این درس!!!!

خودارزیابی (درس اول)

(۱) حمله مغول بر محتوای شعر و نثر قرن هفتم چه تأثیراتی گذاشت؟

✓ فرهنگ شهرها از خراسان به عراق عجم منتقل شد. قصیده کمرنگ شد و غزل رونق گرفت. مثنوی مجالی برای ظهور عاطفه و اخلاق و عرفان شد. شعر این عصر نرم و دلنشین و برخوردار از معانی عمیق انسانی و آسمانی شد. نثر به د و جریان ساده نویسی و پیچیده نویسی گرایش پیدا کرد.

(۲) دو جریان نثر قرن هفتم را از نظر ویژگی های زبانی بررسی کنید.

✓ اول: جریان نثر ساده: از کتاب های «طبقات ناصری و مرصاد العباد» می توان به عنوان نمونه نثر ساده یاد کرد که گاه دارای سجع و موازنه نیز هستند.

✓ دوم: جریان نثر پیچیده: پیچیده نویسی را می توان در آثاری چون تاریخ «وصاف و تاریخ جهانگشای جوینی» مشاهده کرد که محتویات شان عمدتاً تاریخ حاکمان وقت است.

(۳) شعر سبک عراقی را با شعر سبک خراسانی از نظر قالب مقایسه کنید.

✓ در سبک خراسانی قالب عمده شعر قصیده، قافیه و ردیف بسیار ساده، استفاده از آرایه های ساده و طبیعی، توصیفات ساده و حسی، زبان شعر ساده است.

✓ اما در سبک عراقی قالب اغلب شعرها غزل و مثنوی، قافیه و ردیف دشوار، توجه بیشتر به آرایه های ادبی (مجاز - کنایه - تمثیل ...)، توصیفات ذهنی و دشوار، زبان شعر به دور از روشنی و سادگی است.

(۴) فکر و اندیشه غالب بر آثار مولانا جلال الدین را بیان کنید.

✓ مثنوی معنوی او مسائل مهم انسانی را به ظرافت و زیبایی بیان کرده و به شرح سختی های انسان در راه رسیدن به خدا می پردازد. وی در دیوان شمس با غزل های شورانگیز، جدایی انسان را از عالم معنا بسیار عمیق شرح داده است. مولانا همواره در یک هیجان بالای عرفانی قرار داشته است. زمانی که از شراب عشق ابدی سرمست می شود و در سماع قرار می گیرد، اشعارش را با آیات و کلمات عرفانی مزین می کند و از سوی دیگر به آثار عرفانی افرادی همچون سنایی و عطار نیز نظر دارد.

۵) چه عواملی سبک ادبیات فارسی را از خراسانی به عراقی تغییر داد؟ آنها را بررسی کنید.

✓ الف) عوامل سیاسی و اجتماعی مثل روی کار آمدن حکومت های غزنوی و سلجوقی

✓ ب) تغییر مرکز ادبی و سیاسی از خراسان به عراق عجم

۶) کدام یک از ویژگی های فکری سبک عراقی موجب پیدایش عرفان در قرن هفتم شد؟

✓ سر خوردگی و ناامیدی شعرا و ادبا از اوضاع اجتماعی و تمایل به انزوا طلبی و سیر در فضای معنوی موجب رونق بیشتر عرفان شد. و

روحیه تساهل و تسامح خدمت به خلق آزادگی و اعتقاد به بی ثباتی دنیا رواج پیدا کرد.

۷) جدول زیر را تکمیل کنید:

موضوع و محتوا	نوع نثر کتاب	نام نویسنده	
			گلستان
			مرصاد العباد
			تاریخ جهانگشا

تست های درس ۱ (تاریخ ادبیات فارسی در قرن های هفتم، هشتم و نهم)

۱) کدام گزینه از مقدمات سبک عراقی نیست؟

- ۱) روی کار آمدن حکومت های غزنوی و سلجوقی
۲) تغییر مرکز ادبی و سیاسی از خراسان
۳) فاصله گرفتن سبک بینابین از آذربایجانی از خراسانی
۴) حمله مغولان

۲) همه آثار مشهور به جز مربوط به قرن هفتم از سبک عراقی است؟

- ۱) کشف المحجوب ۲) تاریخ جهانگشا ۳) طبقات ناصری ۴) مرصاد العباد

۳) اشعار زیر در چه قالبی سروده شده و شاعر آن در کدام موضوع آن را سروده است؟

- «مرد آزاده در میان گروه
گرچه خوش خو و عاقل و داناست
محترم آنگهی تواند بود
که از ایشان به مالش استغناست
و آن که محتاج خلق شد خوار است
گرچه در علم بو علی سیناست»

- ۱) مثنوی - عشق ۲) قطعه - تعلیمی ۳) مثنوی - پند و اندرز ۴) قطعه - معرفت

۴) کدام گزینه در مورد اوضاع قرن نهم درست نیست؟

- ۱) شاهرخ میرزا با علاقه ای که به هنر و فرهنگ اسلامی پیدا کرده بود، از هنرمندان خو شنویس، نقاش و شاعر حمایت نمود.
۲) کتابهای تحقیقی این دوره عمدتاً سطحی و ادبیات دوره نیز تقلیدی و فاقد نوآوری بود.
۳) از بین رفتن دربارهای ادب دوست ایران یتبار، از رونق افتادن قصیده سرایی را در پی داشت.
۴) در این عهد با گسترش هنرهای چون مینیاتور، معماری و تذهیب، تاریخ نویسی نیز ادامه یافت.

۵) کدام گزینه در مورد کتاب «عبید زاکانی» نادرست است؟

- ۱) مجموعه موش و گربه او به شیوه طنز و تمثیل است.
- ۲) رساله دلگشا، اخلاق الاشراف و صدپند از آن جمله اند.
- ۳) این شوخ طبع آگاه تنها در شعر و هم در نثر دارای طنزهای ماندگاری است.
- ۴) شاعر خوش ذوق و آگاهی است که نکته یابی و انتقادهای ظریف اجتماعی او معروف است.

۶) توضیح مقابل کدام گزینه درست است؟

- ۱) شاه نعمت الله ولی : دیوان اشعار او مضامین انتقاد اجتماعی دارد.
- ۲) تذکره دولتشاه : شرح حال بیش از صد تن از شاعران معاصر مؤلف کتاب است.
- ۳) تذکره الاولیا: به تشویق امیر علیشیر نوایی نوشته شد.
- ۴) تحفه الاحرار : مثنوی عرفانی به تقلید از نظامی نوشته شد.

۷) کدام یک از موارد زیر در مورد سبک عراقی درست نیست؟

- ۱) وضعیت زبان و ادبیات فارسی در این دوره، با دوره های پیش از خود متفاوت شد و به نوعی دچار سستی و نابسامانی گردید.
- ۲) در این زمان هیچ گونه قالب جدیدی در شعر و نثر پدید نیامد.
- ۳) با انتقال قدرت از خراسان به مرکز ایران ، زبان و ادبیات فارسی در ناحیه عراق عجم گسترش یافت.
- ۴) بسیاری از دانشمندان و ادیبان کشته و یا متواری شدند و دیگر از دربارهای ادب دوست و خاندان های فرهنگ پرور خبری نبود.

۸) کدام گزینه در خصوص قرن های هفت و هشت و نه درست نیست؟

- ۱) در قرن هفتم قصیده کم رنگ شد و غزل رشد خاصی یافت.
- ۲) بعد از حمله مغولان در قرن هفت شاعران برای تسکین خود به ادبیاتی روی آوردند که بر عواطف انسانی، تکیه داشت.
- ۳) در قرن هشت عراق عجم و مهم تر از آن شهر شیراز همچنان در حکم مرکز ادبی این عصر به شمار می رفت.
- ۴) کتاب های تحقیقی این دوره سطحی نبود و ادبیات دوره فاقد تقلید و دارای نوآوری بود.

۹) نویسنده کدام کتاب در مقابل آن درست نیست؟

الف) نفحات الانس : عطار نیشابوری

ب) تاریخ گزیده : حمدالله مستوفی

ج) جمشید و خورشید : سلمان ساوجی

د) جامع التواریخ : شمس قیس رازی

۱) ب - د

۲) ج - الف

۳) الف - د

۴) ج - د

۱۰) کدام بیت با بیت زیر تناسب مفهومی دارد؟

«الهی شعله شوقم فزون ساز

مرا آتش کن و در عالم انداز»

۱) دل زنگار خوردم را صفا بخش

مرا آیینۀ معنی نما بخش

۲) گرچه ز شراب عشق مستم

عاشق تر از این کنم که هستم

۳) بیا آن آب آتش رنـگ در ده

که گر خود آتش است، آتش نشان است

۴) کشته عشق اگر شدی ای دل

مزدگانی بده که جان بردی